KULTUR STYRELSEN

FREDNINGSVÆRDIER

GÅSETÅRNET

VORDINGBORGN KOMMUNE

Besigtigelsesdato:	August 2014
Besigtiget af:	Jens Peter Fischer
Journalnummer:	66/43-49/44 & 21/07340
Kommune:	Vordingborg
Adresse:	Slotsruinen 1, 4760 Vordingborg
Betegnelse:	Gåsetårnet
Fredningsår:	1950/1984
Omfang:	*Fæstningstårnet*

BYGNINGSBESKRIVELSE

Gåsetårnet ligger i centrum af Vordingborg. Tårnet er den eneste bevarede bygning af det gamle Vordingborg Slot, som blev grundlagt under Valdemar den Store. Den resterende del af slottet er ruin.

Tårnet er 26 m højt og bygget som et forsvarstårn med 3,5 m tykke mure nederst, som gradvist bliver tyndere op mod toppen og slutter til sidst med at være 75 cm tykke. Tårnet består af kælder og 5 stokværk, og hver stokværk skifter størrelse og form, efterhånden som murtykkelsen aftager op gennem tårnet.

En mørtelstribe på nordsiden af tårnet antyder, at tårnet har været sammenbygget med en bygning. Desuden tyder hullernes placering i facaden, som vandrette bånd, om at der kan have været en form for trækonstruktion udvendigt på tårnet. Der forefindes imidlertid ingen efterretninger eller billeder der beskriver hverken sidebygning eller trækonstruktion.

Bygningen beskrives fra kælder og op gennem hvert stokværk;

Kælderen
Den 6 m dybe kælder var et mørkt og dystert rum med kun en lysåbning øverst mod vest. I middelalderen havde kælderen et muret, tøndehvælvet loft, hvis spor endnu ses over den "nye" indgangsdør og under trappen.

1. stokværk
Dette stokværk rummer tårnets oprindelige godt sikrede indgang, med to fastboltede døre. Fra yderdøren, gik man gennem en smal gang i den 2 m brede mur, til en inderdør. Begge døre kunne boltes til, og bolthullerne ses endnu i væggen. Den videre vej gennem tårnet skete af løse stiger, og først i 1821 blev de faste trætrapper monteret.

2. stokværk

Visualisering af snit gennem bygning

I dette stokværk er der, i rummet sydøstlige hjørne, ligeledes en smal gang. Denne gang fører ud til det ydre galleri. I 1739 blev døråbningen tilmuret og indrettet til "hemmelighed", datidens lokum. I 1400-tallet er rummet blevet opdelt med en træbygget væg, en bulvæg, som bærer præg af mange års påvirkning af vind og vejr. (bulvæggen er en gammel ydervæg til et hus fra 1360´erne og er den eneste af sin art herhjemme.)

3. stokværk
På dette stokværk er rummet kvadratisk med afskårne hjørner. Da tårnet er opført som fæstningsværk, er der ikke spor af kaminer eller lignende.

4. stokværk
I dette stokværk er der, ligesom i nogle af de øvrige stokværk, smalle åbninger i murværket, som leder dagslyset ind. Lysåbningerne på dette 4. stokværk er de forskudt 45º i forhold til de øvrige, så man fra tårnets indre kunne overvåge hele horisonten.

5. stokværk
Det øverste stokværk indeholder et 8-kantet rum, hvorfra der fører en trappe i muren, op til taget. Øverste på murværket for dette stokværk, er der afsatser til et krydshvælvet loft. Om hvælvet nogensinde er blevet bygget, vides ikke, men det ville have været en god beskyttelse mod brandpile eller kastesten.

BYGNINGSHISTORIE

Vordingborg Slot blev grundlagt under Valdemar den Store, og selve Gåsetårnet, som var det største af 9 hovedtårne, blev bygget af Valdemar Atterdag omkring 1362.

I 1808 forærede den daværende ejer, Amtsforvalter Rejersens enke, Gåsetårnet til det offentliges "Nytte, Brug og Eie" og dermed blev tårnet det første fredede fortidsminde i Danmark.

Både kobberspir og den forgyldte gås i tårnet er noget nyere end det resterende bygningsværk. Begge blev først sat på tårnet i 1871, i forbindelse med en større restaurering. På gamle billeder har tårnet et tegltag. Det er mest sandsynligt, at tårnet i middelalderen øverst havde en plan platform, så man bag brystværnets 11 skydeskår, der dengang kunne lukkes til med træskodder, kunne operere frit med armbrøst eller krigsmaskiner.

I dag benyttes Gåsetårnet af Museum Sydøstdanmark, og er en del af udstillingen i forbindelse med Danmarks Borgcenter.

KILDER

http://www.fortidsmindeguide.dk/

MILJØMÆSSIG VÆRDI

Gåsetårnet er varetegn for Vordingborg og kan ses langvejs fra især fra vandsiden, hvor det står som entydig pejlemærke, for de sejlende.

Herudover er Gåsetårnet, en del af slotsruinen og den genskabet voldgrav, hvilket gør tårnet til den væsentligste bygning i hele området.

KULTURHISTORISK VÆRDI

Gåsetårnet er et af de mest kendte fortidsminder i Danmark.

Den forgyldte gås, der knejser på spiret og har givet tårnet sit navn, er sat op i 1871. Den gås, som Valdemar Atterdag kronede tårnet med, var snarest en vindfløj af rent guld. Guldet stammede fra en løsesum, som Hansestæderne betalte for at få frigivet krigsfanger efter en mislykket belejring af Helsingborg i 1362.

Gåsetårnes unikke opbygning (se bygningsbeskrivelse) er en helt enestående konstruktion med én klar funktion, at holde fjenden ude. De mægtige mure i det stærke fæstningstårn skulle kunne modstå de store stenkugler fra datidens kastemaskiner.

ARKITEKTONISK VÆRDI

Bygningen fremstår med sine høje og brede mure, samt små skydeskår som et karakteristisk massivt cylinderformet fæstningsværk.

Tårnet er udvendigt udsmykket med et rudemønster af sortbrændte munkesten. Lignende mønstre findes på adskillige af Nordeuropas teglbyggede borge og er altid placeret meget synligt.

BÆRENDE FREDNINGSVÆRDIER

Gåsetårnets bærende fredningsværdier knytter sig særligt til bygningens kulturhistoriske værdi, som et nationalt fortidsmide. Herudover har tårnet samtidig har det meget stor miljømæssig betydning som vartegn for Vordingborg.

I det ydre er de bærende fredningsværdier knyttet til Gåsetårnets proportioner og materialer, som står i skarp kontrast til ruinen af borgen og det genskabte voldanlæg.

I det indre knytter de bærende fredningsværdier sig til opbygningen med kælderen og de 5 stokværk, der tydeligt viser, at tårnet er konstrueret og indrettet som et fæstningsværk der kunne modstå fjendtlige angreb.

ANBEFALINGER

At bygningen løbende bliver nænsomt vedligeholdt med de traditionelle byggematerialer som kalkmørtel, marksten og munkesten med respekt for den gamle bygning.